

5. Hlavní motivy

ADAM A EVA

V první části traktátu je vyprávěn prvotní příběh Adama a Evy, jejich konflikt s bohem stvořitelem (který je zde chápán v kontrastu k pravému Bohu jako bůh nižší, zlovolný a zaujatý) a jejich neradostný stav po ztrátě slávy a poznání. Tato část rozpracovává motivy převážně z Gn 2,7.21n a 4,1 (LXX).³¹ Jiné pasáže z prvních kapitol knihy Genesis – vyprávění o stvoření šestého dne, tradiční rajský příběh o požití ovoce ze stromu poznání a o vyhnání z ráje – ve *Zjevení Adamově* akcentovány nejsou (alespoň ne zjevně).³² Traktát se soustřeďuje spíše na vnitřní rozměr Adamova příběhu, neboť byl patrně určen publiku, které již bylo s nějakým gnostickým výkladem příběhu prvních lidí obeznámeno.³³

BŮH STVOŘITEL A PRAVÝ BŮH

Bůh stvořitel je popisován obrazy moci: je „všemohoucí“ (ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΩΡ), jako „vládce sil“ jej provázejí mocnosti (ZjAd 64,17n), má sílu a moc (71,20), kterou může proti něčemu vrhnout (70,8n) či někoho s její pomocí ochránit (70,10). Je hněvivý (64,22; 70,6–8), vládne svou rukou (74,16) skrze strach a příkázání (73,4–6) a slouží se mu ve strachu a otroctví. Svoji svrchovanost nad Adamem a Evou zdůvodňuje tím, že je stvořil a oživil je duchem.³⁴ Dokáže na člověka přivést temnotu či spánek a zaslepit jeho mysl, a manipuluje s ním prostřednictvím touhy, kterou mu vnukl. Demiurgova nemalá moc se však vztahuje jen na oblast nižších nebes (74,20n) a na věci, které jsou „mrtvé“ nebo „smrtné“. Pro toho, kdo získal poznání, je možné se z demiurgova vlivu vymanit.

Oproti tomu pravého Boha charakterizují život a poznání (ZjAd 64,13n)³⁵ a jeho atributy jsou sláva, duch a nepomíjivost. Moc, která gnostiky chrání a dokáže ochránit i konvertity (74,6n; 73,20–24; 74,8), pochází od něj.

³¹ K citacím SZ v celém *Zjevení Adamově* viz též Linder, *The Apocalypse of Adam*, 1991, str. 67n.

³² Dle Hedricka (*The Apocalypse of Adam*, 1980, str. 21 a 43, pozn. 3) autor vše ostatní pomíjí. Při bližším pohledu však zjistíme, že autor zamlčené biblické pasáže (nebo alespoň jejich chronologii) předpokládá, avšak vykládá je po svém a symbolickým jazykem (viz pozn. ke konkrétním pasážím).

³³ Srv. např. verze příběhu v traktátech *Svědectví pravdy*, *Podstata archontů*, *O původu světa* a *Tajná kniha Janova*. Oproti tomu Beltz (in: *Nag Hammadi Deutsch* 2, 2003, str. 436) se domnívá, že *Zjevení Adamovo* je úvodem do gnóze pro začátečníky.

³⁴ Tato proklamace však může být klamná – gnostický čtenář ví, že duch v člověku ve skutečnosti pochází od pravého Boha (srv. např. TKJ II/1, 19,15–32 aj.)

³⁵ K Sétovi přišel život (ZjAd 66,4–6); na gnostiky přešel „život poznání“ a byli přeneseni na místo, kde je „duch života“ (69,11–24). Viz též Stroumsa, *Another Seed*, 1984, str. 86n.

SÉT

Poznání, které opustilo Adama, nebylo zcela ztraceno, protože vstoupilo do „semene velkých aiónů“, z něhož vzešel Sét a jeho pokolení. V gnostickém výkladu Gn 4,25 (LXX) byl Sét zrozen od Boha jako „jiné semě“ náhradou za zabitého Ábela.³⁶ Adam jej zplodil „podle své podoby a podle svého obrazu“ (Gn 5,3 [LXX]), což v gnostické optice znamenalo, že zdědil podobu či obraz Boží.³⁷ Sét se stal Adamovým vyvoleným synem, příjemcem zjevení a prapředkem gnostiků, protože nebyl poskvrněn žádnou vinou. V některých gnostických textech (a možná i zde) byl chápán i jako Adamův prvorozený syn.³⁸

Zjevení Adamovo užívá pro Sétovo pokolení různé enigmatické formy popisu: „oni lidé“, „ti, kteří budou nazváni oním jménem“, „oni lidé, kteří mají svůj původ ve velikém věčném poznání“. Podobně „oním člověkem“ (ZjAd 65,7), podle něž byl Adamův syn pojmenován a z něhož mělo vzejít kýžené pokolení, byl míněn nebeský Sét.³⁹ Gnostický čtenář podle všeho vždy věděl, o koho jde.

OSVĚTLITEL

Badatelé se většinou shodují, že Osvětлитelem je míněn nebeský Sét (srv. ZjAd 65,6–9; 72,6n; 77,1), který přichází na zem v podobě člověka.⁴⁰ Trochu problematické je, že se mluví o jeho třetím příchodu, aniž by traktát zmínil první dva.⁴¹ O třech příchodech velkého Sэта mluví také *Evangelium Egyptanů* (NHC III/2, 62,24–63,9): Sét přichází při potopě, ohni a při soudu archontů, sil a mocností. Ve třetí epoše dějin spásy jej *Evangelium Egyptanů* ztotožňuje s Ježíšem (III/2,

³⁶ Srv. Epiph. haer. 39,2,4.

³⁷ Dle TKJ II/1, 24,36–25,2 Adam „zplodil podobu Syna Člověka“ a „nazval jej Sét podle zrození v aiónech“. K postavě Sэта v gnózi viz např. J. D. Turner, „The Gnostic Seth“, in: M. E. Stone – Th. A. Bergren (eds.), *Biblical Figures outside the Bible*, Harrisburg 1998, str. 33–58; B. A. Pearson, „The Figure of Seth in Gnostic Literature“, in: týž, *Gnosticism, Judaism, and Egyptian Christianity*, Minneapolis 2006, str. 52–83; Stroumsa, *Another Seed*, 1984, str. 29–53 a 78–80; RNH 4, str. 171–173.

³⁸ Stroumsa, *Another Seed*, 1984, str. 51 a 76. Srv. např. Epiph. haer. 40,7,1. Otcovství Kaina a Ábela bylo často připisováno demiurgovi nebo archontům (srv. např. TKJ II/1, 24,15–26).

³⁹ Adam i Sét měli v gnostické mytologii své nebeské předobrazy (srv. např. TKJ II/1, 8,21–9,14).

⁴⁰ Layton, in: *The Gnostic Scriptures*, 1987, pozn. ad loc.; Stroumsa, *Another Seed*, 1984, str. 88.

⁴¹ Badatelé (např. Stroumsa, *Another Seed*, 1984, str. 89) se vcelku rozumně snaží první dva příchody Osvětlitele dosadit za záchranu gnostiků anděly při předchozích katastrofách, ale v textu to explicitně uvedeno není. Hedrick, (*The Apocalypse of Adam*, 1980, str. 30; jeho rozdělení pramenů a redakčních vstev viz tamt., str. 230–298), na této nesrovnalosti zakládá svoji teorii, podle níž byl text zkomponován ze dvou zdrojů.